

28.2.2021

לכבוד
עו"ד אבינעם סגל-אלעד, עו"ד לינא סאלם
מחלקת ייעוץ וחקיקה
משרד המשפטים

הנדון: התייחסות עמותת אל הלב להליך חשיבה מחדש על מדיניות הרגולציה למניעת הטרדה מינית

עמותת אל הלב היא עמותה ייחודית הפועלת משנת 2003 למניעת אלימות מינית, רגשית ופיזית באמצעות תכניות חדשניות, הפועלות בהצלחה מוכחת במאות מוסדות חינוך ורווחה, כמו גם חברות וארגונים מסוגים שונים ובקרב הקהל הרחב בכל רחבי הארץ, מזה קרוב לשני עשורים. תוכניותינו מקנות כלים להעלאת הביטחון, לגילוי החוסן האישי ולהתמודדות עם מגוון מצבי סיכון, בהם הטרדות ותקיפות מיניות לסוגיהן, ומותאמות לקבוצות הגיל השונות עמן פועלת העמותה – מגיל 5 ועד הגיל השלישי. תכניות העמותה למניעת אלימות מתאפיינות במודעות להיבטים המגדריים, הפסיכולוגיים והחברתיים השונים אשר פועלים על מגוון קבוצות אוכלוסייה החשופות לאלימות, ואשר משפיעים על טיב ואופן התמודדותן עם אלימות ומצבי סיכון. בשנת 2019 קיבלה עמותת אל הלב מעמד של גוף מייצג לוועדה החברתית-כלכלית של האו"ם (ECOSOC) בשל מומחיותה הייחודית בתחום מניעת אלימות כלפי נשים וילדים. עוד בשנת 2019 זכתה מייסדת העמותה, יהודית סידיקמן, בפרס השרה לשיוויון חברתי, על תרומתה הייחודית של עמותת אל הלב לחינוך למניעת האלימות בישראל. עד היום העמותה נתנה מענה לכ-100,000 נשים, בנות ובני נוער, וילדים.

אנו מצטרפות לעמדה כי ההסדרים הקיימים כיום למניעת הטרדה מינית סובלים מליקויים בהיבטים שונים. לצד זאת, על רקע ניסיונו בחינוך למניעת אלימות מינית במגוון רחב של קבוצות גיל ואוכלוסייה, נבקש להתמקד במניעת אירועי הטרדה מינית **טרם התרחשותם**, באמצעות התייחסות לשני היבטים מרכזיים אשר בראייתנו יש להביא בחשבון במסגרת תהליך שינוי הרגולציה למניעת הטרדה מינית: ההכרח לשלב הקניית כלים מעשיים למניעת אלימות כאמצעי חיוני למניעת הטרדה מינית בכלל המסגרות בהן חלים הסדרי החקיקה, והצורך בהחלת הרגולציה למניעת הטרדה מינית על מערכת החינוך.

הקניית כלים למניעה כאמצעי רגולטורי חיוני עבור מניעת הטרדה מינית

עיקרם של המנגנונים למניעת הטרדה מינית הקבועים כיום בחוק למניעת הטרדה מינית ובתקנות למניעת הטרדה מינית (חובות מעסיק) הוא הגדרת הטרדה מינית כעבירה פלילית וכעוולה אזרחית, וחיוב מעסיקים ליידע את עובדיהם בדבר האיסור על הטרדה מינית. המשותף להסדרים אלה הוא שהם נסמכים על **הרתעה** של הציבור כאמצעי למניעת הטרדה מינית, ואולם דו"ח מבקר המדינה בעניין יישום החוק למניעת הטרדה מינית מיום 4.5.20 מונה שורה של חסמים הקיימים כיום, בגינם הרתעה זו לא משיגה את מטרתה באופן אפקטיבי.¹ מעבר לחסמים המפורטים בדוח, חשוב לומר כי מצבי הטרדה מינית מתאפיינים בבסיסם במורכבות רגשית ופסיכולוגית, אשר במקרים רבים פוגעת ביכולת ההתמודדות של הנפגע/ת, מערערת את יכולתו/ה לדחות את ההטרדה, וגוררת השתקה ואי דיווח של אירוע ההטרדה לאחר התרחשותו.

¹ דו"ח מבקר המדינה בעניין יישום החוק למניעת הטרדה מינית, 4.5.20, עמ' 143-150, 161-163.

מניעה אפקטיבית של מקרי הטרדה מינית מחייבת להקנות למי שעלולים ועוללות להיות מטרה להטרדה מינית כישורים לזיהוי מצבי סיכון, ולספק להם כלים להצבת גבולות אישיים ברורים, ובמקרה הצורך לדווח על הטרדה מינית. מסיבה זו אנו קוראות לקבוע הסדרים רגולטוריים חדשים אשר ישימו דגש משמעותי על **הקניית כלים למניעה** כערות מרכזי למניעת אירועי הטרדה מינית, ובפרט על הקניית מיומנויות לזיהוי מצבי סיכון ולהצבת גבולות ביעילות ובביטחון, כבסיס למניעת התדרדרות סיטואציה של הפרת גבול לכדי הטרדה מינית ואלימות.

בעשרים השנים האחרונות התפרסמו מחקרים אקדמיים רבים אשר מוצאים קשר מובהק בין הקניית כלים למניעה לפי שיטה פעולה רב מימדית הקרויה על פי רוב הגנה עצמית מעצימה, לבין ירידה משמעותית באירועי האלימות שחוו הנבדקים. בין מחקרים אלה ראויים לציון דוח מסכם של מחקר שנערך לבקשת הוועדה לזכויות נשים ולשוויון מגדרי בפרלמנט האיחוד האירופי, ואשר פורסם על ידי המחלקה למדיניות בנושא זכויות אזרח ועניינים חוקתיים בפרלמנט האיחוד. הדוח מצא כי הגנה עצמית לנשים (בעלת מאפיינים ייחודיים) היא השיטה היעילה ביותר באופן מוכח למניעת אלימות כלפי נשים וקרא לאימוץ תכניות המלמדות את השיטה במדינות רבות בעולם, זאת לצד מחקרים רבים נוספים.² הממצאים המחקריים בדבר יעילותה של הקניית כלים מעשיים למניעת אלימות מינית בצמצום היקפם וחומרתם של אירועי הטרדה מינית עולים בבירור גם במסגרת פעילותנו השוטפת בעמותה, הכוללת לימוד והכשרה בשיטה זו. נשים רבות אשר השתתפו בתכניות עמותת אל הלב למניעת אלימות מספרות על מקרים בהן זיהו התנהגות מטרידה כגון הצעות רומנטיות חוזרות ונשנות במקום העבודה, הערות מילוליות מקטינות על רקע מיני ואף מגע לא הולם, והציבו גבול באופן שהביא להפסקת ההתנהגות.

קיומו של קשר מוכח בין הקניית כלים לזיהוי ולהתמודדות עם מקרי הטרדה מינית, לבין ירידה במקרי הטרדה מינית מלמד כי מתן כלים למניעת אלימות בסביבות בהן מתרחשים אירועי הטרדה מינית תוביל למניעתם של מקרי הטרדה מבעוד מועד, וליצירת סביבה בטוחה יותר לכל השוהים בה. משכך, **אנו קוראות להרחבת ההסדרים הרגולטוריים החלים במקומות עבודה, במוסדות אקדמיים ובקרב כוחות הביטחון, כך שאלו ידרשו להקנות לנשים ולגברים הבאים בתחומם כלים ומיומנויות למניעת הטרדה מינית כאמור:** זיהוי מצבי סיכון והפרת גבול, חיזוק הביטחון האישי והדימוי העצמי, הצבת גבולות בריאים בתחום המילולי, הרגשי והפיזי, מיומנויות פיזיות להגנה עצמית כמוצא אחרון, והקניית יכולת דיווח על חציית גבולות.

בכלל זה, ניתן להציע שילוב כלים ומיומנויות למניעת הטרדה מינית בגישה הנ"ל בתכניות "הדרכה והסברה למניעת הטרדה מינית והתנכלות" הנזכרות בתקנות למניעת הטרדה מינית (חובות מעסיק) כאמצעי למניעת הטרדה מינית במקומות עבודה, במוסדות אקדמיים ובקרב כוחות הביטחון.

החלת הרגולציה למניעת הטרדה מינית על מערכת החינוך

לא בכדי ייחד דוח מבקר המדינה בעניין יישום החוק למניעת הטרדה מינית פרק נרחב לסקירת הטיפול בנושא הטרדות מיניות במערכת החינוך. ראשית, משום שמערכת החינוך היא מרחב משמעותי בו, למרבה הצער, מתרחשות הטרדות מיניות רבות, ושנית, כפי שנכתב בדו"ח המבקר, משום שלמשרד החינוך **חובה מוגברת** "להטמיע במערכת החינוך ערכים של כבוד האדם המכוונים למניעה מראש של הטרדות מיניות, לטפל באופן ראוי

Professor Liz Kelly, Nicola Sharp-Jeffs, Eeva Eriksson (2016). Knowledge and Know-how: The Role of Self- 2 defence in the Prevention of Violence against Women. Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs. כן ראויים לציון המחקרים הבאים: מאיה דנק ויובל זיו "הערכת ההשפעה של קורסי אימפקט של עמותת 'אל הלב' על המשתתפות", מכון ERI (2015); Senn et al. (2015). "Efficacy of a Sexual Assault Resistance". The New England Journal of Medicine, 2326:2335; Leanne R. Brecklin. (2008). "Evaluation outcomes of self-defense training for women: A review". Aggression and Violent Behavior 13, 60-76. נשמח להעביר העתק למשרד המשפטים והנוגעים בדבר.

ומעמיק בכל אירוע של הטרדה מינית, להקנות כלים להתמודדות עם הטרדות מיניות ולחנך כנגד תופעה חברתית זו כבר בגיל הילדות, כדי ליצור חברה בוגרת מתוקנת ומכבדת³.

לעניין זה חשוב להדגיש שחינוך אפקטיבי מגיל צעיר לכיבוד גבולות אישיים ולמניעת הטרדה מינית, עתיד לשאת פרי עם הפיכתם של התלמידות והתלמידים לבגירים. תלמידות ותלמידים אשר למדו להציב גבולות בביטחון, לזהות מקרים המסכנים אותם ולדווח לגורם מוסמך ומהימן, יגדלו להיות אזרחיות ואזרחים אשר יכבדו את האיסור על הטרדה מינית, ואשר לא יבליגו על מקרי הטרדה מינית באקדמיה, במקום עבודתם, ובמרחב הציבורי.

מסיבות אלה, ובדומה להמלצת מבקר המדינה⁴, אנו קוראות לקבוע הסדרים רגולטוריים למניעת הטרדה מינית המיועדים למערכת החינוך, ואשר לוקחים בחשבון את יעילותו המוכחת של חינוך למניעת הטרדה מינית באמצעות הקניית כלים לזיהוי מצבי הטרדה ולעצירה בפועל של מצבים בלתי רצויים ביעילות ובביטחון. יש בעינינו מקום גם לערב את משרד החינוך כשותף בהליכי גיבוש הרגולציה למניעת הטרדה מינית, לאור המנגנונים השונים אשר כבר קבועים בעבודת המשרד בנושא חינוך למוגנות מינית.

בשים לב לניסיונו בהעברת תכניות למניעת אלימות בכלל ואלימות מינית בפרט במערכת החינוך, נציע כי הסדר רגולטורי כאמור יכלול את המרכיבים הבאים:

1. חיוב מוסדות חינוך להעביר לתלמידי כיתות א'-י"ב תכניות מותאמות גיל המקנות כלים ומיומנויות לזיהוי מצבי סיכון, לשמירה על גבולות אישיים והתמודדות עם ניסיונות לחצותם, ולדווח על הטרדה מינית בכל מקרה בו זו אירעה – אחת לשנה.
2. חיוב צוותי כלל מוסדות החינוך לעבור תכניות המקנות כלים ומיומנויות לזיהוי איומים באלימות לסוגיה, לרבות מינית, רגשית ופיזית, להתמודדות עם מצבי סיכון ואלימות המופנים כלפיהם, ולהתערבות במצבי הטרדה ואלימות להם הם עדים – אחת לשלוש שנים.

בנוסף, אנו מוצאות לנכון להציע כי במסגרת תהליך החשיבה מחדש על מניעת הטרדה מינית, תכניות משרד החינוך עבור מחנכות ויועצות המהוות כתובת משמעותית בתחום האמור יעודכנו כך שיכללו השתלמות עומק בתחום עקרונות לזיהוי ולהתמודדות עם מצבי סיכון ואלימות ובתחום מניעת אלימות לסוגיה.

נציין כי שורת מחקרים אקדמיים שנערכו בנושא חינוך למניעת אלימות בשיטת הגנה עצמית מעצימה בקרב תלמידות ותלמידי בתי ספר בגילאי 10-20 מצאה כי תכניות השיטה יעילות במניעת אלימות כלפי תלמידות/ים, וכי הן חוללו שינוי ערכי בקרב המשתתפים בהן, כך שרבים מהם פעלו למניעת אלימות מינית בסביבתם⁵. כך, לקביעת הסדרים למניעת הטרדות מיניות במערכת החינוך פוטנציאל משמעותי לחולל שינוי של ממש ולתרום לאקלים בריא ובטוח יותר בחברה הישראלית, אותו נועדה לקדם הרגולציה למניעת הטרדה מינית.

נשמח לקחת חלק בהליך החשיבה מחדש על מדיניות הרגולציה למניעת הטרדה מינית, ולתרום מניסיונו בתחום תכניות למניעת אלימות.

בברכה,
עדי וימר, מנכ"לית

³ דו"ח מבקר המדינה בעניין יישום החוק למניעת הטרדה מינית, 4.5.20, עמ' 203.

⁴ דו"ח מבקר המדינה בעניין יישום החוק למניעת הטרדה מינית, 4.5.20, עמ' 116.

⁵ לרשימת מחקרים ולמחקרים זמינים ראו www.nomeansnoworldwide.org/research, ארגון בינלאומי המפעיל תכניות חינוכיות בשיטת הגנה עצמית מעצימה אשר מובילות לירידה של כ-50% באירועי תקיפת נערות המשתתפות בהן.